

Novák László Ferenc (1947–2023)

SZÖRÉNYI László

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet,
prof. emeritus, tudományos tanácsadó
ORCID: 0009-0007-0865-4390

Történelem és földrajz szakra jelentkezett a Debreceni Egyetemen, de ami őt voltaképpen már akkor is a legjobban érdekelte, és amelynek az elsajátításához szükséges, de nem elégséges volt ennek a két tudománynak az elsajátítása, az a néprajztudomány volt. Mégpedig – mivel ez a tudomány is rendkívül kiterjedt – annak mindkét fő ága, tehát a tárgyi néprajz körébe tartozó ismeretek és a folklór kutatása is. Akkor azonban éppen nem volt néprajz szak Debrecenben, ezért nagyon boldoggá tette, mikor Gunda Béla vezetésével megnyílt végre a debreceni néprajz tanszék, ahol őt nagy örömmel fogadták, és így végül háromszakosként végezhetett. Irsán született, Pest vármegyében (mint földrajzos és történész minden művében gondosan ügyelt arra, hogy a sokszor változó, Trianon után pedig gyakran elhallgatott és legfeljebb összetételként szereplő megyeneveket az aktuális történelmi környezetnek megfelelő feltüntesse), vagyis a Nagyalföld északi peremén fekvő vidéken, ahol vallásilag és nyelvi-nyelviségségileg is különböző települések és népi-ségek találhatók. Tehát adott volt számára, hogy a viharos történelmi és politikai változásokkal dacolva mentse és megőrizze mindazt, ami szükséges és nélkülözhetetlen az egészséges nemzet-tudat fenntartásához. A szülőfaluját övező környezettől eltérő, de önmagában is rendkívül fontos településről, a gyermekkor után megismert Hajdúböszörményről írta szakdolgozatát, tanárának, Újváry Zoltánnak hatására pedig gyűjtőköré kiterjedt Gömörre, azaz a trianoni határokon túlra is. Nem sokkal később már erdélyi terepen is kutathatott, vállalva az összes ezzel járó kellemetlenséget, megaláztatást és kudarcot, hiszen Ceaușescu határőrei kevésbé tisztelték a tudományt.

Láthatjuk tehát, hogy a fiatal tudós mindenben felkészült arra, hogy találkozassék Arany János életművébe vágó kutatásokkal is. (Gondolom, nemcsak ezért, de egyetem előtt még kitanulta az arany- és ezüstműves, vagyis ötvösmesterséget is...) Arany – mint tudjuk – keveset utazott, Irsán éppen nem járt, de a környékén egyszer igen, mikor Bécsből másodjegyzőként hazatérve hivatali kiküldetéséből arra vette az útját. Novák Laci – mint jóbarátom – egyszer segítette is megtalálni azt a helyet, ahol Arany és küldöttsége aznap este megszállt. Ő maga viszont akkor kötelezte el magát egy életre az Arany-életmű kutatása mellett, amikor meghívták Nagykőrösre az Arany János Múzeum élére. Nem csupán a hányatott sorsú épületet sikerült restauráltatnia és a múzeum céljaira rendesen átalakítania, továbbá nemcsak az ott őrzött tárgyi és írásos Arany-émlékeket vette számba pontosan, és gyarapította alaposan (például a Szász Károly-hagyaték megszerzésével), hanem az akkor még nem a városhoz, hanem a megyéhez és azon túl a minisztériumhoz tartozó múzeumot sikerült igazi kutatóhellyé alakítania.

Személyesen 1982-ben tudtam vele megismerkedni, amikor egy igen sikeres és jól szervezett Arany-konferenciának lehettem a résztvevője, amelyet ő rendezett, és ő szerkesztette 1983-ban azt az *Arany János centenáriumi emlékülés* című kötetet is, amely ennek a konferenciának az anyagát tartalmazta, és amely mind a mai napig nélkülözhetetlen az Arany-kutatás számára. Hozzá kell tenni, hogy ennek a konferenciának és sok ezt követő, szintén általa kezdeményezett, szervezett, rendezett és sokszor nyomtatásban is megjelentetett tudományos ülésszahnak a hatására Nagykőrös városa immár rákerült a magyar irodalomtörténet nélkülözhetetlen zarándokhelyeinek térképére (természetesen Nagyszalonta mellett: a költő szülővárosával egyébként szintén Novák László kezdeményezte a tartós és gyümölcsöző együttműködést). Ennek talán legfontosabb dokumentumait is megemlíteném. Az egyik az *Arany-kéziratok* című, szintén 1982-ben megjelentett nagy, album alakú kötet, amely igen jól olvasható hasonmásban tartalmazza Arany János összes Nagykőrösön őrzött írását, a hivatali iratoktól és levelezéstől az itt született művekig, ezek közül talán a legnagyobb szerűbb a *Katalin* című byroni ihletésű kiséposz vagy a féltelmes humorú, saját kezű karikatúrákkal díszített *A nagyidai cigányok*; de hozzájuk csatolta függelékben az Arany családjával kapcsolatos összes vonatkozó iratot is. A másik pedig nem egyéb, mint a Major Ágnessel együtt szerkesztett, *Arany János bicentenáriumi konferencia* című kötet, mely a 2017-ben Arany születésének kétszázadik évfordulójára rendezett emlékezetes konferencia anyagát tartalmazza, mely tanácskozást egyébként az MTA Korompay H. János elnök, illetve Dávidházi Péter alelnök vezetésével működő Arany János Emlékbizottsága és a Nagykőrösi Arany János Társaság közösen szervezett, utóbbinak Novák László Ferenc az elnöke, majd tiszteletbeli elnöke volt. Ez a kiadvány egyúttal a bicentenárium évében alapításának kilencvenedik évét ünneplő Arany János Múzeum előtt is tisztelgett. Nagyon boldog voltam, hogy én is részt vehettem és előadhattam ezen a konferencián.

Nemcsak Arany János az egyik felejthetetlen és kitörölhetetlen emléke a magyar történelmi és művelődési emlékezetnek, hanem már maga a Nemzeti Múzeum előtt álló, 1893-ban állított Arany-szobor is. Egy az avatás idején igen fiatal, zseniális író, Szomory Dezső rá is jött erre: *A tudósok* című szatirikus regényében (amely csak nemrég, 2016-ben jelent meg nyomtatásban) felléptet egy önmagát zseninek képzelő, törtető fiatal tudóst és költőt, aki éjszaka a pesti belvárosban bolyongva, átkozódva emlegeti Aranyt, hogy noha ő saját magát sokkal jobb költőnek tartja, mégis Arany fog szobrot kapni, és nem ő. Talán ez, az Arany-bicentenárium előtt egy évvel megjelent könyv ihlette a Nemzeti Múzeum akkori vezetőit, hogy mikor visszaszállították a Múzeumkertbe a restaurált Aranyt és a szoborcsoportot (tehát a költőn kívül Toldi Miklóst és Piroskát), akkor régi, a tárgyi néprajzi gyűjtőket mindig megihlető módszert alkalmaztak, vagyis a végleges szoborátadás előtt felnyitották Toldi Miklós csizmáját, és beletették a *Honismeret* folyóirat Arany-különszámát, amelybe Novák László is írt egy nagyszerű tanulmányt a költő és Nagykőrös kapcsolatáról. Úgyhogy mindenkinek javasolhatom, hogy ne csak a nagykőrösi Arany János Múzeum előtt álló, Varga Imre alkotta, de Novák László által megálmodott és megrendelt, a nagy tanári kart ábrázoló szoborcsoportnál gondoljunk elhunyt barátunkra, hanem akár Pesten, a Nemzeti Múzeum előtt is.

Meg akárhol. Mert nagyon szerettük és nagyon hiányzik.

*Az emlékbeszéd elhangzott a temetésen,
Nagykőrösön, 2023. március 11-én.*